

tantum relationem simultatis in duratione, sed etiam in ordine naturæ, et causalitate.

14. *Confirmatur hæc sententia ex Bernardo.* — Denique sententiam hanc expresse docuit Bernardus, lib. de Grat. et liber. arbitr., circa finem, ubi de gratia sic inquit: *Ipsa liberum excitat arbitrium, cum seminat cogitatum; sanat, cum immutat affectum, roborat ut perducatur ad actum, servat ne sentiat defectum. Sic autem ista cum libero arbitrio operatur, ut tantum illud in primo præveniat, in ceteris comitetur. Ad hoc utique præveniens, ut jam sibi deinceps cooperetur; ita tamen, quod a sola gratia ceptum est, pariter ab utroque perficitur, ut mistim, non sigillatim, simul non vicissim, singulos profectus operentur.* Quid clarius, quæso, aut evidentius dici poterat? Nihil vero est tam manifestum quod tergiversationibus non sit expositum. Respondent ergo Bernardum, cum dixit gratiam prævenire arbitrium, quoad solam gratiam excitantem, loqui de præventionem secundum ordinem temporis: sic enim sola gratia excitans est prior quam consensus; et cum dixit in reliquis simul concurrere cum arbitrio, intelligere de simultate temporis, non naturæ, idque suadere nituntur, quia statim Bernardus subdit: *Non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere individuo peragunt, totum quidem hoc et totum illa, sed ut totum in illo, sic totum ex illa.* Nam quia dicit *totum ex illa*, exponunt gratiam prius natura concurrere, et cooperationem arbitrii ex cooperatione gratiæ pendere, ac subinde cooperationem gratiæ esse natura priorum.

15. *Mens Bernardi amplius explicatur.* — At hæc certe nimis voluntaria et violenta sunt. Nam prius dicit Bernardus: *Totum quidem hoc*; id est liberum arbitrium prius natura efficere actum, et cooperationem gratiæ a cooperatione arbitrii pendere? Sicut ergo ista illatio frivola esset, ita est etiam illa, eamque excludunt illa verba: *Sed totum singula opere individuo peragunt.* Et hæc ipsa manifeste convincunt loqui Bernardum etiam de simultate naturæ et causalitatis, et fundamentalem rationem attingit, quia unica indivisibilis actio est ab utroque principio. Idemque optime significavit, cum dixit: *Quod a sola gratia ceptum est, pariter ab utroque perficitur, ut mistim, non sigillatim, simul, non vicissim.* Consulto enim videtur tot modis explicasse illam simultatem, ne putaretur esse per solam concomitantiam temporis, sed

causalitatis et actionis indivisibilis, et quasi mixtæ ex influxu simultaneo gratiæ et liberi arbitrii. Unde cum solam gratiam excitantem dicit esse prævenientem, in opposita significatione vocem prævenientis assumit, considerando id quod est per se, non quod est accidentarium. Nam quod excitans gratia tempore præcedat, accidentarium est; per se autem est, quod præcedat ordine causalitatis, et quod a Deo solo fiat. Et in hoc genere dicit Bernardus illam gratiam unicam et solam esse prævenientem, et a sola illa opus salutis inchoari.

16. *Solvuntur testimonia num. 2 allata.* — Ad primum ergo testimonium, respondetur Deum operari in nobis velle, et perficere, excitando et adjuvando nos, seu operando in nobis, et cooperando nobiscum. Et similiter operatur Deus omnia nostra nobiscum concurrente, quæ omnia optime consistunt sine ordine naturæ in ipsamet cooperatione Dei cum homine. In testimonio Gelasii asserenda simul essent verba præcedentia, quæ sic habent: *Illud autem Pelagianorum virus est, olimque damnatum, quo putant gratiam secundum merita hominum posse conferri*; et sequentia, quibus concludit *principium salutis et fidei a gratia capisse*; hoc autem initium, jam sæpe ostensum est esse vocationem, et illud donum gratiæ est, de quo in allegatis verbis dicit, *non præcessisse Paulum operando, sed fuisse subsequutum.* Et respectu ejusdem, ait fuisse Paulum cooperatorem gratiæ subsequendo, et ob eam gratiam ait dixisse Paulum: *Non ego, sed gratia Dei mecum*, præponendo gratiam præcedentem se. Neque Sancti aliam prævenientem gratiam, quæ Paulum præveniret, nos docuerunt; neque est unde suspicemur Gelasium in alio sensu esse locutum.

17. *Ad Tridentinum num. 3 adductum.* — *Ad Prosperum.* — Ad tertium, ex Tridentino respondetur contrarium convinci ex eisdem verbis, nam cum dicit liberum arbitrium esse a Deo motum et excitatum, non duas gratias prævenientes ponit, sed quia generali verbo dixerat *motum*, declarat modum motionis, addendo, *et excitatum.* Alioqui fingi etiam posset ante excitationem præcedere aliam motionem, quod frivolum est. Deinde excitationem per vocationem declarat, et illi immediate adiungit cooperationem, nullamque aliam gratiam prævenientem et mediam, inter gratiam excitantem et nostram cooperationem, nobis tradit. De gratia vero cooperante nihil ibi expresse tradit, sed in correlativo ex parte nos-

tra illam comprehendit, et simul cum nostra cooperatione conjungi significat. Neque aliud alio modo insinuavit de gratia adjuvante in cap. 3, ut ex verbis ejus aperte constat, et supra satis ostensum est. Prosper autem operantem gratiam, quæ non est alia ab excitante, prævenientem merito censuit, et ideo præoperantem illam vocavit, nunquam tamen de cooperante significavit esse prævenientem, alias illam etiam præoperantem posset appellare.

18. *Ad dixum Thomam, num. 4.* — Ad D. Thomam, concedimus Deum movere voluntatem hominis per gratiam cooperantem, non tamen motione distincta ab illa qua se movet ipsa voluntas, et ideo illa motio, ut talis, nullo modo esse potest gratia præveniens, sed comitans. Unde in utraque consequentia quæ ibi fit, est clara deceptio; gratia enim cooperans, ut talis est, non est principium movens, ut est prius natura quam sua motio, sed vel est motio ipsa, vel est principium agendi, ut denominatum vel constitutum in actu secundo per illam, et sic movens, seu agens in actu secundo, non est prius natura quam ejus motio, seu actio, cum per illam formaliter constituatur.

19. *Ad rationes n. 5 allatas.* — Ad primam rationem distinguenda est minor: *In omni opere meritorio mens nostra movetur physice a Deo*, motione cooperativa verum est, prævia seu præveniente non est verum nisi ratione gratiæ excitantis, de qua loquitur Paulus ad Rom. 8, ut passim exponit Augustinus, et lib. 5 videbimus. Gratia autem excitans, licet physice a Deo fiat, et ut sic possit dici physica præmotio, non tamen influit physice in consensum, sed moraliter. Et nihilominus licet in se, et ut excitans, sit prævia, ut adjuvans et cooperans, est comitans. Ad secundam, quidquid sit de antecedente, quoad particularitatem causarum negatur consequentia, quia duæ causæ totales in suis generibus, quarum una pendet ab alia essentialiter in agendo, possunt simul natura concurrere ad eandem actionem et effectum, ut de causa prima et secunda paulo post ostendemus, et de potentia et habitu ipsi etiam arguentes concedunt. Idem ergo esse poterit de gratia operante, ut sit cooperans concurrente cum voluntate. Alias nullus posset esse influxus simultaneus secundum naturam, a gratia simul et voluntate, quod neque illi auctores dicere audent, ut in sequentibus videbimus.

CAPUT XXV.

UTRUM CONCURSUS DEI, UT PRIMÆ CAUSÆ, AD SUPERNATURALES ACTUS AUXILIUM SUPERNATURALE SIT.

1. *Status questionis de concursu primæ causæ ut sic ad actus pietatis.* — Hactenus illa gratiæ auxilia explicimus, quæ ad suppleendam et juvandam imbecillitatem et infirmitatem virium liberi arbitrii, ad operandum bonum, divina liberalitate conferuntur, quæ omnia ad causalitatem particularem causæ secundæ seu proximæ spectant, ut explicatum est; nunc dicendum nobis est de concursu generali Dei ut primæ causæ; nam etiam propriissime potest auxilium vocari, et inter auxilia adjuvantia recenseri, ut supra tetigimus. Disputationem autem de illo in hunc locum distulimus, quia et propriam quamdam rationem auxilii habet, et hoc tempore singularem habet controversiam, quam hoc loco exacte disputare necessarium duximus, ut ad similem disputationem de auxilio efficaci viam paremus. Solet autem distingui concursus in simultaneum et prævium, seu in concursum in causam ipsam secundam, ut agens est, et in effectum, seu actionem ejusdem causæ. Nos vero concursum prævium necessarium esse non credimus, et ideo in his prioribus capitulis, de concursu simpliciter loquentes, simultaneum intelligimus; illo vero explicato, de prævio inquiremus.

2. *Prima conclusio.* — *Potentia creatæ sive nude, sive habitu instructæ, indigent concursu causæ primæ ad actus supernaturales.* — *Probatur primo ex Scriptura.* — Primum ergo statuimus potentias nostras, sive nudas, sive etiam habitibus infusis instructas, indigere concursu Dei ut universalis causæ ad supernaturales actiones eliciendas. Hæc assertio certissima est, neque in illa est controversia inter modernos, omnes enim damnant sententiam Durandi in 2, d. 1, q. 5; et d. 37, q. 1, qui negavit essentialem dependentiam voluntatis, in suis actionibus liberis, ab actuali concursu et influxu Dei, quam etiam in Origene damnat D. Thomas, 3 contr. gent., cap. 89, dicitque esse evidenter contra Scripturam. Supra etiam libro 1 retulimus graves auctores, sentientes errorem hunc damnatum fuisse in Pelagio, qui, ut salvaret libertatem, videtur constituisse voluntatem nostram omnino independentem a Deo in operando; sic ergo veri-

tas contraria probari potest. Primo, locutionibus Scripturæ generalibus, de operibus humanis, sive naturalia sint, sive supernaturalia, ut est illud Actor. 17: *In ipso vivimus, movemur et sumus*, ubi in verbo *vivimus*, non tantum substantialis vita, quæ satis fuerat in verbo *sumus* comprehensa, sed etiam actualis vita, seu opera vitæ recte intelliguntur, quamvis etiam possint sub verbo *movemur* contineri. Item illud 1 ad Corinth. 12: *Deus operatur omnia in omnibus*, ubi Paulus de supernaturalibus operationibus aperte loquitur; et Isaias, cap. 46, dixit: *Domine, omnia opera nostra operatus es in nobis*, quod maxime de supernaturalibus intelligi debet. Secundo, possunt afferri testimonia quæ specialiter de supernaturalibus operibus loquuntur, ut est illud Joan. 15: *Sine me nihil potestis facere*; et ad Philip. 2: *Deus est qui operatur in nobis velle et perficere*; et illud 1 ad Corinth. 13: *Plus omnibus laboravi, non ego, sed gratia Dei mecum*. Ratio vero est, quia non minus pendent habitus infusi a Deo, ut prima causa, in suo esse et operari, quam alia principia creata, ut latius dixi lib. 3 de Auxiliis cap. 3 et 4, et in Metaphys., disput. 22, sect. 4.

3. *Secunda conclusio.* — *Id certum est in potentia instructa habitu infuso.* — Secundo, videtur certum et recipiendum ab omnibus, ad eliciendos actus supernaturales per habitus infusos, necessarium esse auxilium Dei ut causæ primæ concurrentis per actualem influxum in ipso supernaturali actu, qui sit essentialis dependentia ejusdem actus a causa prima. Probat, quia omnis entitas creata essentialiter pendet immediate a Deo tanquam a causa per se et principali in suo genere; nam hoc de essentia entis participati; sed actus isti supernaturales sunt entia participata, et actiones per quas fiunt, eo modo quo aliquid sunt, etiam sunt entia per participationem; ergo per seipsas fluunt immediate a Deo, et ab illo essentialiter pendent. Et hac ratione, probamus in locis allegatis, contra Durandum, non solum omnes effectus causarum secundarum, sed etiam omnes actiones earum immediate fluere et pendere a Deo. Et quia actio non pendet ab agente per aliam actionem, sed per seipsam, inde concludimus ipsammet actionem causæ secundæ per seipsam pendere a Deo; ex quo ulterius inferimus contra nonnullos modernos, in emanatione effectus a causa secunda et prima, non intervenire duas actiones, unam causæ secundæ, et alteram primæ, quæ est expressa sententia D. Thomæ 1 p., q. 103, art.

5, ad 2, et 3 contr. gent., cap. 70. Ratio sit, quia necesse est ut ipsamet actio causæ secundæ per seipsam fluat et pendeat a prima; est ergo una indivisibilis actio, quæ duplicem habet habitudinem, et ut est a creatura dicitur actio ejus; ut vero est a Deo, dicitur concursus, seu auxilium ejus simultaneum. Hæc ergo omnia cum proportione applicanda sunt ad actiones supernaturales, etiamsi eliciantur ab habitibus, nam eadem omnino ratio in eis versatur. Et in hoc puncto nobiscum conveniunt moderni Thomistæ, nam licet requirant auxilium adjuvans prævium, et quasi medium inter habitum et actionem ejus, non tamen negant auxilium hoc, per modum actualis concursus et influxus immediati in effectum, quod etiam vocant auxilium simultaneum, ut videre licet in Alvarez, disp. 20; et Ledesma, in art. 3 ad 8, et fere toto art. 4.

4. *Tertia conclusio.* — *Ille concursus sive auxilium ad actus supernaturales, est etiam supernaturalis et ordinis gratiæ.* — Tertio, videtur etiam certum, et ab omnibus concedendum, hoc auxilium simultaneum, seu concursum necessarium ad actus supernaturales eliciendos etiam per habitus, esse supernaturale et ordinis gratiæ: hoc etiam docui in dicto lib. 3 de Auxiliis, et in dicta disp. 22 Metaphys. Et postea id latissime probarunt Alvar., dicta disp. 20, et Ledesma, in dicto art. 4, ubi variis testimoniis et rationibus hoc confirmant. Testimonia vero sunt illa quæ generaliter tradunt, ad singula opera pietatis necessarium esse actuale auxilium Dei, quæ nos supra lib. 1 late adduximus, et revera intelliguntur etiam de justis per habitus infusos operantibus, ut nos etiam in cap. 6 hujus libri late probavimus, et docet aperte Concilium Arausicanum, can. 10 et 23; et Celestinus Papa in sua epist., cap. 8 et 10; et Augustinus, lib. de Corrupt. et grat., cap. 1; et ex Scriptura aperte colligitur, nam cum Paulus dixit: *Deus est qui operatur in nobis velle et perficere*, etiam de seipso, et generatim de hominibus justis loquebatur; et Christus ad Apostolos jam justificatos loquebatur, cum dixit: *Sine me nihil potestis facere*, Joan. 15. Ac denique non minus justis, quam peccatores invocant Deum: *Adjutor meus esto, ne derelinquas me*, Psalm. 26.

5. *Neque de auxilio tantum excitante, sed etiam adjuvante.* — *Conclusio probatur.* — Dicere vero potest aliquis hæc sufficienter colligi de actuali auxilio gratiæ excitantis, quod etiam esse necessarium justis supra cap. 6 os-

tendimus. Verumtamen per hoc non potest excludi necessitas gratiæ adjuvantis, quia ad quemcumque actum est necessaria gratia excitans; est etiam necessaria nova gratia adjuvans ex parte Dei, juxta doctrinam Augustini in Enchirid., cap. 32, dicentis: *Recte dictum intelligitur, non volentis, nec currentis, sed miserentis est Dei, ut detur totum Deo, qui hominis voluntatem bonam, et præparat adjuvandum, et adjuvat præparatam*; et lib. 2 de Peccator. merit. et remiss., cap. 18: *Quod nos ad Deum convertimur, nisi Deo excitante et adjuvante, non possumus*, et alia quæ ex Conciliis et Patribus de necessitate gratiæ adjuvantis in superioribus adduximus. Nec possunt illa omnia ad solos peccatores seu operantes sine habitu limitari, tum quia indefinite et generaliter loquuntur, et tales locutiones doctrinales æquivalent universalibus; tum etiam quia sæpe loquuntur specialiter de justis, ut patet ex Augustino, libro de Natura et gratia, c. 26, ubi prius dicit, cum Deus justificat hominem, et ad perfectam sanctitatem duxerit, non deserere illum, nisi ab ipso deseratur: intelligit autem, non deserere, quod adjutorium, quo homo etiam justificatus indiget. Unde subjungit: *Sicut oculus plenissime sanus, nisi candore lucis adjutus, non potest cernere, sic homo etiam perfectissime justificatus, nisi æterna luce justitiæ divinitus adjuvetur, recte non potest vivere*; et in eodem sensu dicit libro de Gratia et libero arbitrio, capite 6: *Necessarium est homini, etiam cum fuerit justificatus ex fide, ut ambulet cum illo gratia, et incumbat super ipsam ne cadet*, quod variis testimoniis Scripturæ confirmat, et aperte loquitur de gratia actuali distincta ab ipsis habitibus, et consequenter de propria actione Dei ultra influxum ipsorum habituum: nam ad hoc requiritur tale adjutorium Dei, ut homo per ipsos habitus possit operari; ergo saltem necessarium est auxilium adjuvans per modum concursus supernaturalis, quia inter actualia auxilia hoc est (ut ita dicam) minimum auxilium physice adjuvans in ordine gratiæ.

6. *Variae rationes.* — *Falso accusatur Molina.* — Rationes autem quamplures accumulavit dicti auctores ad hanc veritatem confirmandam, eo quod existiment in ipso puncto se Molinam impugnare; referunt enim illum dixisse, qui habet infusum habitum, non indigere supernaturali auxilio ad singulos actus supernaturales. Utique in Concord., disp. 26 et 27, et 36, 37, 38, 39, et in disp. 4, dixisse fertur hominem in statu innocentiae potuisse

habere actus supernaturales cum habitibus supernaturalibus, et auxilio generali naturali. Mihi autem non videntur tot rationes necessariae, quia, suppositis principiis fidei, res est evidentissima; agimus enim de concursu illo simultaneo, qui est in ipso actu deliberato voluntatis, seu quo immediate talis actus pendet a Deo. Cum ergo fides doceat illum actum esse supernaturalem, sive in substantia, sive in modo, plane evidens est dependentiam illam intrinsecam, quam habet talis actus, ut supernaturalis est, a Deo, ejusdem ordinis esse ac subinde supernaturalem quoad substantiam juxta veram sententiam de actu supernaturalitate. Quomodo enim potest essentialis dependentia effectus esse inferioris ordinis, quam ipse effectus. Item terminus intrinsecus illius concursus, qui est ipsemet actus immanens, ut est quædam qualitas in facto esse, hic, inquam, terminus est supernaturalis; principium etiam immediatum illius influxus est supernaturale: nam est Deus ut auctor gratiæ, non ut auctor naturæ: ergo etiam influxus ipse sui concursus est supernaturalis, quia via esse debet proportionata termino et principio, a quibus, sub quacumque ratione spectetur, speciem sumit. Imo licet concursus hic esset aliquid prævium in potentia, et distinctum ab actu supernaturali, oporteret esse motionem, vel qualitatem supernaturalem et per se infusam: tum quia alias non esset apta ad influendum in actum supernaturalem, et ita esset superflua; tum etiam quia talis motio non est naturæ debita, neque potest fieri per causas naturales, etiamsi sub illis Deus, ut auctor naturæ, comprehendatur.

7. *Molina defenditur.* — Hæc igitur rationes nobis sufficiunt, præsertim, quia nulla difficultas alicujus momenti in contrarium occurrat, supposita vera et catholica doctrina de horum actuum supernaturalitate, nec etiam in hoc puncto est controversia inter Catholicos Doctores. Neque Molina, si attente legatur, et sincere exponatur, contrarium docuit in locis in quibus allegatur, nam in dicta disputatione 4, nunquam dicit Adam in statu justitiæ potuisse per habitum charitatis cum solo auxilio generali naturali diligere Deum, sed præcise dicit cum communi auxilio vel influxu. Itaque particula illa, *naturali*, addita est, neque includitur in auxilio communi, nam auxilium commune latius patet quam naturale, ut statim dicam. In aliis vero disputationibus, non habet illam negativam, scilicet Deum non concurrere ad hos actus auxilio